Mine Sultan ÜNVER / mine.unver@trt.net.tr

Roman neyimiz olur?

Kurgusal bir metin olduğu için ve bilgi içermediği iddiasıyla roman türünün okuma listemizdeki yeri ve önem sırası tartışılır durulur. Yoksa tam aksine kaliteli romanlar; sosyolojiden tarihe, bilimden kültüre bize rehberlik mi eder? Peki ya anlattıkları hakikatten ziyade hayal ise!

"Roman en hakiki sosyolojidir," demişti Ziya Gökalp. Yazıldığı zamanların adeta şahidi olan bu edebiyat türü toplumsal veri kaynağı olarak hazine değerinde.

Edebiyat türleri içinde önemli bir alan olsa da kurgusal bir metin olduğu için ve pek bilgi içermediği iddia edilerek romanın küçümsendiği olur. Bu nedenle roman türünün, okuma alışkanlığımız içindeki yeri ve önem sırası tartışılır durulur. Roman hakikatleri mi anlatır, yoksa hayalden mi ibarettir? Belki de hayali görünenler bile aslında hayatın gerçeklerini ve çıkmazlarını bir şekilde yansıtarak yaşamla yapılan bir tür hesaplaşmadır! Roman neden ve nasıl okunmalıdır?

Dr. Mustafa Özel zamanımızın önemli iktisatçılarından bir isim ve romanlarla da içli dışlı. İktisat ve tarih, iktisat ve edebiyat üzerine çalışmaları oldukça derin. Bu nedenle kendisi; iktisat filozofu ve edebiyat düşünürü olarak tanımlanıyor. İktisat felsefesini anlattığı dersleri üniversite öğrencileri tarafından ilgiyle takip ediliyor. Saha ve alan bilgisi ile zeka ve espri içeren kitapları da oldukça rağbet görüyor. Dr. Mustafa Özel'in romana olan tutkusu, araştırmaları, konferansları bu yazın türüne dair bizlere çok şey anlatıyor, okuma kültürümüzü adeta yeniden yapılandırıyor. Onun tespitine göre romancılar toplumun radarlarıdır; olan kadar olacağı da haber verirler. Kimi zaman meczup ya da soytarı da olsa karakterlerle sistemi anlatırlar. Çünkü asıl inceleme alanları insan ruhu ve toplumun yaşayışıdır. Özel'e göre roman hem bir uyarıcı, hem bir uyuşturucudur, bu iki işlevi aynı anda icra eder…

Bilimlerin en hasının romanbilim olduğunu dile getiren Dr. Mustafa Özel, tabiat ve toplum bilimlerinin dünyanın ve toplumun dış gerçekliğini araştırdığını belirterek, iç gerçekliğin esrarı ise şiir, hikâye ve romanlardadır, diyor. Ona göre fizik okuyarak dünyayı ve evreni, toplumbilim okuyarak toplumu ve insanlığı; her iki durumda da ötekini tanımaya çalışırız. Oysa şiir, öykü, roman okuyarak kendimizi tanırız. Kendini tanıma arayışı içinde olmayanlar bir dizi formül ezberlemekten öteye gidemezler!

Dr. Mustafa Özel; Cervantes, Daniel Defoe, Goethe, Balzac, Zola, Gogol, Dostoyevski, Tolstoy, Melville, Conrad, Thomas Mann, Andre Gide, Frank Norris, Theodor Dreiser, John Dos Passos, Arnold Toynbee, Robert Musil, Steinbeck, Achebe, Hamidu Kan, Michael Ende, Don DeLillo, Ahmet Midhat, Halid Ziya, İbn Tufeyl, Halide Edib, Yakup

Kadri, Peyami Safa, A. Hamdi Tanpınar, Kemal Tahir, Necip Fazıl, Cemil Meriç, Sezai Karakoç, Mustafa Kutlu, İsmet Özel, Rasim Özdenören ve Bahaeddin Özkişi gibi nice edebiyat şahsiyeti üzerine araştırmalar yapmış, eserlerini tetkik etmiş. Dr. Mustafa Özel'le romana, önemine ya da önemsizliğine ve toplum bilimleriyle ilişkisine dair konuştuk.

Romandan önce de edebiyat vardı elbette. Şiir, hikâye, destan… Romanı önceki edebî türlerden ayıran veya diğer türlerde olmayıp da romanda olan nedir?
Romanın konusu iktisatın konusu olan her şeydir. Para, zaman, servet, sermaye… İstisnalar bir yana, eski edebiyatta zaman yoktur; kahramanlar zamanüstü, hatta çoğu kez insanüstü bir konumdadırlar. Roman ise, eski çağlara dönüp Hz. İsa, Sezar, İskender veya Kleopatra'yı canlandırdığı zaman bile, bize bizi, içinde yaşadığımız dünyayı anlatır. Modern insan, varlıktan yokluk çıkaran ters bir büyücüdür. Modern/kapitalist toplum sınırsız üretilen tüketim eşyasının bol olduğu bir "kıt'lık toplumu"dur. Cennette kıt olan bir tek şey vardı: yasak meyve. İktisatın temel yasası şudur: Kıt şeylerin fiyatı yüksek olur. Yasak meyvenin bedeli, dünyada kıtlık paradigmasıyla yaşamaya hüküm giymek oldu. Din, insanoğlunu aza şükretmeye, kıtlığa sabretmeye alıştırdı. Şükür ve sabır en önemli insanî erdemler olarak yüceltildi. Cenneti "şimdi ve burada" gerçekleştirme projesi olarak kapitalizm ise şükür ve sabrın yerine açgözlülük ile anlık doyumu koydu. İnsanoğlunun psikolojisini, biyolojisinin yerine ikame etti. Yani arzu ve şehvetini, yeme içme gibi doğal ve acil ihtiyaçların düzeyine çıkardı. İnsanlar eskiye nazaran çok daha büyük miktarlarda eşya üretiyor olsalar da, hiçbir miktar gözlerini doyurmaya yetmiyor artık. Karnı doysa da gözü doymayan insanların açmazını en iyi teşhir eden edebî türdür roman. Modernliğin trajik tarihi yahut bolluk içindeki kıtlığın komedyasıdır.

Romana hiç duraksamadan tarih diyorsunuz? Tarihçilerin yaptığı nedir o zaman?
Alışageldiğimiz tarih büyük ölçüde olayların tarihidir. Romanın üstün yanı, kapitalist çağda "değerlerdeki dönüşümün tarihi" olabilmesindedir. Balzac, romanı insanın içindeki gözüdoymaz hayvanı tanıma sanatı olarak görüyordu: İnsanlığın Komedyası

"Tarih ve sosyal bilimleri roman ile kanatlandırmak gerek!" diyor Dr. Mustafa Özel

"Romancılar toplumun radarlarıdır; olan kadar olacağı da haber verirler. Kimi zaman meczup ya da soytarı da olsa karakterlerle sistemi anlatırlar. Çünkü asıl inceleme alanları insan ruhu ve toplumun yaşayışıdır."

değerlendirmesinde, "Yalnızca bir tek hayvan söz konusudur. Yaratıcı, mevcut bütün varlıklar için özerk ve eşsiz tek bir kalıp tasarlamıştır. Hayvan olma durumu asıl niteliktir," diyordu. Toplumun tabiata ileri ölçüde benzediğini düşünen Balzac, kurt, aslan, eşek gibi zoolojik türlerle asker, tüccar, bilgin gibi sosyolojik türlerin benzer yöntemlerle incelenebileceğini söylüyordu. Zoologlar hayvan dünyasının toplu bir temsilini sunmaya girişen kapsamlı eserler yazabildiyse, aynı şey toplumsal alan için neden yapılamasındı? Tolstoy'un Savaş ve Barış'ta, Braudel'in Maddi Medeniyet ve Kapitalizm'de deşifre etmeye çalıştıkları "insanlığın hakikatı," bence İnsanlığın Komedyası'nda aşikâr kılınmıştı zaten.

Balzac, Tolstoy, Braudel ve "İnsanlığın Hakikatı"! Mevzu giderek derinleşiyor Hocam!
Einstein'ın "Hiçbir mesele, o meseleyi ortaya çıkaran bilinç düzeyiyle çözülemez!" tespitini önemsiyorum. Tarihî meseleleri de, tarih ilminin sınırları dışına çıkarak daha doğru kavrayabiliriz. Tarihçileri küçümsemek değildir bu; onların titiz emeklerini daha doğru sonuçlara ulaştırmaktır. Braudel'in 83 yıllık hayatının, diyelim 60 yıllık tarihsel araştırmalarının özeti şudur bence: İnsanlık tarihi, insanların değil, nesnelerin tarihidir. Sezar'ın, Büyük İskender'in, Fatih yahut Napolyon'un değil; altın, gümüş, tuz, baharat, ipek, çay, pamuk yahut petrolün tarihidir. Tolstoy, Braudel'in arşiv kaynaklarına dayalı titiz çalışmasından neredeyse bir asır önce Savaş ve Barış'ta aynı hakikatı dillendiriyordu: Çar, tarihin kölesidir! Şunu anlatmak istiyordu: Milyonlarca insan, bir saniye mola vermeden, bu ve benzer nesnelerin peşinden koşturmaktadır. Tarihte "Büyük Adamlar" dediğimiz kişiler, bu gerçeği keşfetmiş olanlardır. Kitleler onları değil, onlar kitleleri takip ederler! Yahut şöyle diyelim: İnsan yığınlarının nereye doğru akmakta olduğunu çabuk sezdiklerinden, doğru pozisyon alıp, kitleleri (zaten gitmekte oldukları) o menzile daha hızlı ulaştırmaya çalışırlar.

Peki, İktisat, Sosyoloji ve Psikoloji gibi disiplinler bu trajik durumları tespit edip yorumlamıyor mu zaten? Romana duyulan sosyal talep neden? Daha eğlenceli olduğu için mi?
Eğlence ögesini önemsemek lazım tabii. Fakat ben daha çok romanın 'bilim' karakterine önem veriyorum. Tarımdan sanayi toplumuna geçişin bütün acıları, sıkıntı ve açmazları romanda dile geliyor. Tarım, insan varoluşunun aslî faaliyeti olduğu müddetçe ne iktisat bilimine ihtiyaç vardı, ne de roman gibi karmaşık toplumsal etkileşimleri canlandıran edebî metinlere.

"Roman en hakiki sosyolojidir," demişti Ziya Gökalp. Yazıldığı zamanların adeta şahidi olan bu edebiyat türü toplumsal veri kaynağı olarak hazine değerinde.

Tarımsal faaliyetler basit, tarımsal ilişkiler yalın idi. Neler olup bittiğini, okuma yazma bilmeyen sıradan insanlar çıplak gözle takip edebiliyordu. Pek az istisna ile insanlar için nihaî hedef kazanç değil, geçimdi. Kâğıt paraya dayalı kredinin hızlandırdığı sanayileşmeyle, iktisadî faaliyet kâr kavramı etrafında yeniden şekillendi. Adam Smith'in deyişiyle, toplumdaki her bireyin artık bir tüccar olduğu "ticaret toplumu" doğdu. Sonradan kapitalizm diye daha etkili bir kavramla dillendireceğimiz bu yeni gerçeklik en sadık ifadesini romanlarda buldu; ilk dönem iktisatçılarının birçoğu da eserlerini edebî mecazlarla ördüler. 18 ve 19'uncu yüzyıllarda romancılar birer doğal iktisatçı; iktisatçılar da birer etkili edebiyatçıydı. Şair Wordsworth için Adam Smith öncelikle bir "edebî münekkit" idi. Her ikisi için de edebî eleştiri ile siyasî iktisat ayrılamaz biçimde iç içe geçmişti. 19'uncu yüzyılda sanayileşmenin hızlanmasıyla Batı ve Kuzey Avrupa'da sosyo-ekonomik hayat o kadar değişti ki, bütünüyle yeni bir kelime ve kavram kümesine ihtiyaç duyuldu. Artık tarıma değil imalata dayalı yeni bir toplumu ve onun yol açtığı toplumsal eşitsizlikleri tanımlayan bu kavramlardan beşi "Sanayi, Sınıf, Sanat, Demokrasi ve Kültür" idi (Raymond Williams). Bu kavramlara açıklık kazandırmak artık

"Romancının kendi hakikatı, 'gerçek şartların ve sorunların' dillenmesine değil de, tıpkı kötü tarihçilerin yaptığı gibi, politik/ideolojik konumların (çıkarların) haklılaştırılmasına ayarlıysa, ortaya roman değil siyasi tefrika çıkar."

ne sadece iktisatın, ne de edebiyatın tekelindeydi. Edebî iktisat diyebileceğimiz bir tür, doğaçlama gelişiyordu. Adam Smith de bu akımın içindeydi, John Ruskin de. 20'inci yüzyılda iktisat matematikleşti ve edebî kökünden koptu. 21'inci yüzyılın insan ve toplum bilimleri ise bu "köklerden kopuşa" çâre arıyor. David Kaufmann iktisat kuramı ile romanın neden aynı dönemde fikir tartışmalarının nesnesi ve medyası olduklarını şöyle açıklıyor: "Ticaret kapitalizminin 18'inci yüzyıldaki hızlı büyümesi ve kurumsal bakımdan pekişmesi ekonomi, devlet, ahlâk ve yurttaşlık bakımından yeni tanım ve apolojiler için bir talep yarattı. Bu talebi karşılayan da siyasal iktisat ile roman oldu."

O halde sadece iktisatçılar değil, tarihçi ve özellikle de sosyologlar romanı çok ciddiye almalı!

Sosyoloji başından beri tarih zeminine rapt edilmiş bir girişimdi. Çünkü sosyal bilimcinin derdi, kapitalizmin mahiyetini, oluşumunu ve muhtemel geleceğini anlamaya çalışmaktı. Modern sosyal bilimler ve bilhassa sosyoloji, kapitalist ticarileşme ve sanayileşmenin köklerini ve etkilerini kavrama çabasından doğdu. Marx ile Weber'den Simmel ve Braudel'e kadar sosyoloji ve tarihin bütün önemli simaları bu iki disiplin arasında hiçbir zaman ayırım yapmadılar. Şimdi bu iki boyutlu kavrayışı üç boyutlu hâle getirme, "tarih zeminine rapt edilmiş" sosyolojiyi romanın kanatlarıyla uçurma zamanıdır. Ülkemizde de çok erken başlayan ama maalesef akamete uğrayan bir girişimden söz ediyorum aslında. "Roman en hakiki sosyolojidir," demişti Ziya Gökalp. Buna yüz yıl sonra tarihi ben ekledim. Henry James, Gökalp'den yarım yüzyıl önce, sadece romancıların değil, çoğu edebî sanatçıların "bizzat hayatın rengini yakalamaya çalıştıklarını" söylüyordu. Benden yarım yüzyıl önce de Coser, edebiyatın en önemli "içtimaî şahitlik" olduğunun altını çizerek, şair yahut romancının 'haddeden geçmiş' duyarlılığının, çoğu sosyolojik araştırmaların

Sinemaperver Safa Önal ve romanperver Dr. Mustafa Özel

Tarih ve roman dostluğu; Engin Akarlı ile

dayandığı acemi deneklerin izlenimlerinden daha zengin bir toplumsal içgörü kaynağı sunabildiğini belirtiyordu.

Romana önemli bir misyon yüklüyorsunuz. Fakat romanda hayal de var hakikat de. Romancı kimi zaman kendi hakikatini anlatmaz mı? Romancının gerçeği doğruca ifade ettiğine nasıl itimat edebiliriz?
Edemeyiz, etmemeliyiz de! Zaten birçoğu "Ben bu olayları sisli bir aynada gördüm. Kahramanlarımın hiçbiri gerçek değil!" diye yazarlar en başta. Sis (Unamuno) ve Duman (Turgenyev) romanda sık kullanılan metaforlardır: Hayatımız bir sis içinde geçiyor, düşüncelerimiz dumana boğulmuş! Roman, siste görmemize yardımcı olabiliyorsa değerlidir. Şu sıralar Afrika romanının zirvelerinden biri olan Ngugi Wa Thiongo'yu okuyorum. Daha ilk sayfada şunları söylüyor: "Hikâyemiz her ne kadar Kenya'da geçiyor olsa da karakterler kurgudur. Ancak şartlar ve sorunlar gerçektir. Özellikle de, İngiltere'ye karşı savaşan, ancak sonradan bir kenara atılan köylüler için acı verici bir gerçekliğe sahiptir." (Bir Buğday Tanesi) Romancı, hiç kimseye yaranmaya çalışmadan ve kimseden çekinmeden bize o "acı verici gerçekliği" aktarabiliyorsa, eseri kalıcı olacaktır. Romancının kendi hakikati, "gerçek şartların ve sorunların" dillenmesine değil de, tıpkı kötü tarihçilerin yaptığı gibi, politik/ideolojik konumların (çıkarların) haklılaştırılmasına ayarlıysa, ortaya roman değil siyasi tefrika çıkar. Joseph Conrad ile Rudyard Kipling'i veya Halide Edib ile Reşat Nuri'yi karşılaştırın, farkı anlarsınız. Bunların dördü de edebiyat tarihlerinde kanonik değere sahip görünebilir; ama Conrad ile Halide Edib'de hakikat kaygısı, diğerlerinde ise siyasi angajman ön plandadır. İlk romanlarındaki bakir hakikat duygusu yerini 1920'lerde siyasi şartlanmaya bıraksa da, 1930'larda kendini toparlayabildi Halide Hanım ve kendi hakikatını "gerçek şartların ve sorunların" aynasında görmeye başladı. Gören romancı, gördürür de. Bence Sinekli Bakkal'da yaşıyoruz hâlâ hepimiz. "Soytarının hafız kızı Rabia", yüz yıllık Cumhuriyet tarihimizin en yüce uydurması, Türkiye toplumunu temsil gücü en yüksek kurgu kahramanıdır.

Bazı romanlar için dizi ya da film olarak izlemek daha uygun, gözleri yormamak lazım deriz. Haklılık payımız var mı yoksa yanlış bir yargı mı?
Sinemayı romanın farklı bir düzlemde zenginleşmesi olarak görüyorum. Sonuçta ikisi de kurgudur (fiction). Fakat kitap ile film arasında önemli bir teknik fark vardır. Kitapta okuyucu aktiftir, romanı satır satır çizebilir, soru işaretleri koyar, hatta boşluklara yorum bile yazar. Filmde ise seyirci pasiftir, kendini akışa kaptırır, onaylar yahut öfkelenir. Her durumda tepkicidir. Ben onun için sinemaya fazla ısınamadım, hayatım romanla lebaleb. Fakat sinemanın da gerçekliğin keşif ve aktarımında başlıbaşına bir bilim olduğunu düşünüyorum. Bilim ve sanat. Tiyatro da öyle. Biri diğerinden daha önemli değil; taş yerinde ağırdır.

Okunması gerekli bir romanın özellikleri nelerdir? Yani nasıl romanları tercih etmeliyiz, nasıl seçmeliyiz? Vasıflı vasıfsız romanlarla dolu piyasa, raflar.
İnsanda roman zevki zamanla gelişir. Mesela gençlik yıllarımda Peyami Safa ile Kemal Tahir'e asla toz kondurmazdım. İyi romanlar okudukça bu iki üstadı birer mütefekkir olarak hâlâ önemsemekle beraber, romancı yanlarının görece zayıf olduğunu görmeye başladım. Fikirsiz roman yazılamaz elbette, fakat roman basit bir fikir aleti, roman kahramanları da birer kukla değildir. Romancı hubris duygusuyla yazar, yani bir nevi tanrı pozu takınır. Fakat dindar romancılar da dahil, birçoğu kendini kadir-i mutlak sanıyor. Kahramanlarını diledikleri gibi oynatıyorlar. Ancak mutlak kudret sahibi bir Tanrı, yarattıklarına değişmez bir kader çizebilir, onlara dilediğini yaptırabilir, ki bu bile tartışmalıdır! Hiç iradesi olmayan bir varlığı niçin yaratsın? Romancı, roman boyunca, tıpkı roman kahramanları gibi gerçeğin keşfine çıkmışsa, okuyucuyu da bu keşif serüvenine ortak edebiliyorsa, o zaman vasıflı bir roman okuyoruzdur. Ülkemizde özellikle "dini roman" piyasasında büyük bir istismar söz konusudur. Herhangi bir sahabi veya velinin biyografisini yazabilirsiniz, ama sırf onları yüceltmek için roman yazılmaz. Roman onların değil, bizim hikâyemizdir.

Roman tutkunuzun tahtına oturmuş eserler hangileri?
Önce Don Kişot. Modernliğin bu köşe taşını şu mealdeki birkaç hadisi şerifin toplu yorumu sayıyorum: "Öyle bir zaman gelecek ki, dinde hakikatı söylemek ve Kitab'a göre yaşamak elde kor ateş tutmaya benzeyecek. Onlar size deli diyecek, siz de onlara bunlar galiba müslüman değil diyeceksiniz." Mançalı Şövalye, bozulmuş bir çağda hakikatı ancak bir delinin dile getirebileceğini dillendiriyor. Özgün Don Kişot'u bir İspanyol yazmış olsa da, bu karakter üzerinden gerçeği keşfetme serüveni devam etti: Dostoyevski'nin Budala prensi Mişkin, Mark Twain'in çocuk kahramanı Tom Sawyer birer Don

Öğrencilerle roman sohbetleri

Kişot temsilidirler. Kitaba göre, yani ilkeli yaşamanın peşindedirler. Biri riyakar soylu sınıfın, diğeri de ırkçı bir toplumun maskesini indirir. Sonra Robinson Crusoe: Sömürgeci kapitalizmin ilk habercisi. Babaya isyanla atılıyor hayata. Modern Batı tarihini üç babaya isyanın toplamı olarak okuyabiliriz: Gökteki babaya, tahttaki babaya ve nihayet evdeki babaya. Çok para kazansa da gözü doymuyor ve köle ticaretine sulanıyor. Kazaya uğrayıp mahpus kaldığı adayı mülk ediniyor; o kadar ki, adayı terk ettiğinde mülkü adanın yeni sakinleri arasında paylaştırsa bile, tapuyu vermiyor! Amerika'nın, Rusya, Fransa veya İngiltere'nin Orta Doğu'da hâlâ ne aradıklarını bu romandan daha çarpıcı anlatabilen bir siyaset veya toplum bilim kitabı biliyor musunuz? Tapu hala bizde diyorlar! Üçüncü gözdem Moby Dick. Beyaz balina nefsimiz veya şeytan olabilir; kapitalist sistemi topyekün temsil ediyor olabilir. Gemi ABD yahut tüm dünya olabilir. Fakat Kaptan Ahab ile her gün aile, şirket, parti veya devletinde yüz yüze gelmediğini söyleyebilecek kim var aramızda? Balina avcılığıyla ilgili teknik ayrıntıların okumayı zorlaştırdığı bu büyük romanın ne olur kısaltılmış versiyonlarını okumayın! Don Kişot ve Robinson Crusoe gibi, Moby Dick'in de kısa halleri yazarlarının hakikat arayışını değil, onları kısaltan ülke ve uygarlıkların hakikatı perdeleme girişimlerini yansıtıyor. Klasiklerin nasıl şeyler olduğunu görüyorsunuz işte: Üç romana kısaca değinmek bile koca bir sayfayı dolduruverdi.

Türk romancısının başarısı hep tartışılır. Bizim roman kültürümüzü değerlendirir misiniz? Öte yandan size göre bizim medeniyetimizin büyük romancıları kimler?

En başta romanın, modernlik diye adlandırdığımız "insanın ikinci düşüşünün" trajik tarihi olduğunu söyleyeyim. Mütevazi okumalarım beni yanıltmıyorsa, Avrupa dışı dünyada bu gerçeği kavrayan ilk romancı Gogol'dür. İkinci cildini bir kriz anında ateşe attığı Ölü Canlar romanında, modern toplumu şöyle tanımlar: Alçak bireylerin yüksek toplumu. Onun için romanına, erdemsiz bir kişiyi ana kahraman yapar. Erdemli insan yoruldu, arabaya koşamayız artık! Osmanlı toplumunun Gogol'ü Halid Ziya'dır. Ahmet Midhat Efendi romanı ondan daha iyi tanıyor olsa da, bir Mai ve Siyah yazamazdı. Çünkü esasta bir hikayeciydi ve klasik hikayelerimiz birer erdem risalesidir. Roman, insandan bireye alçalışın hikâyesidir. İnsan (Elif, Nun, Sin = enese) yaklaşan, birey ise uzaklaşandır. (Elbette bakış açınıza göre bu uzaklaşmaya bir yükseliş de diyebilirsiniz!) İlk Osmanlı bireyi Ahmet Cemil'dir. Süleymaniye mahallesinde yaşıyor ama kulağına hiç ezan sesi gelmiyor. Gökteki babaya hiç el açmıyor, tahttaki babayı saymıyor, evdeki babayı da erken kaybediyor. Tanpınar, Sahnenin Dışındakiler romanında bir nevi Halid Ziya kritiği yapıyor: Ahmet Cemil'lerin yaşadığı dünyada "içtimai jeolojinin merkezi camii idi" diyor. Ben bu bakımdan Halid Ziya'yı bir radar gibi görüyorum; Osmanlının o gününü değil, geleceğini yazıyor. Halide Edib Sinekli Bakkal'da sanki arayı buluyor: Modern ve güçlü bir toplum olmak istiyorsak, içtimai jeolojinin merkezini mabetten markete kaydırmak zorundayız!

Böylece üç büyük romancımdan bahsetmiş oldum: Halid Ziya, Halide Edib ve Tanpınar. Bunlara hikâye-roman arası berzahta Ahmet Midhat ile Mustafa Kutlu'yu da ekleyelim. Diğer önemli romancılarım: Yakup Kadri, Peyami Safa, Kemal Tahir, Oğuz Atay, Adalet Ağaoğlu ve Orhan Pamuk. Sıkıntım şu: Özellikle 1980 sonrası romanları pek az istisna ile okumaya henüz başlayabilmiş bile değilim. Onun için benden nesnel bir edebi değerlendirme beklemeyin. Şu anda meziyetlerini göremediğim sayısız genç romancının edebiyat semamızda kanat çırpmakta olduğundan eminim.

Roman Diliyle İktisat, Roman Diliyle Siyaset ve Romanperver İktisatçı. Sırada hangileri var?

Roman Diliyle İş Hayatı belki bu satırlar okunurken raflarda yerini almış olacak. Roman Diliyle Para ve Finans'ı Dergâh ve Nihayet dergileri üzerinden, Roman Diliyle Emperyalizm'i ise Derin Tarih üzerinden yazmaya devam ediyorum. RD İş Hayatı'nın iki önemli bölümü olan Din ve Hukuk'u ileride kitaplaştırmak için dua bekliyorum.

Kısaca Roman Diliyle Hukuk konusunu da sormuş olalım.

Bu bölümde Melville'in Billy Budd ve Tolstoy'un Diriliş romanları üzerinden birey hakkı, devlet çıkarı, hapis cezası gibi en temel hukuk nosyonlarını irdeliyorum. Okuyunca siz de hissedeceksiniz ki, romansız hukuk felsefesi imkânsızdır.

Mustafa Özel kimdir?

1956 yılında Ağrı'da doğdu. Ağrı Lisesi (1974) ve Boğaziçi Üniversitesi İBF İktisat Bölümü mezunudur (1980). Marmara Üniversitesi'nde İktisat Tarihi doktorasını tamamladı (1999). "Japonya'da Kapitalizm ve İktisadî Düşünce, 1600-1900." Kırk yıllık iş hayatı ve yirmi yıllık akademik hayat tecrübesini romanlar üzerinden paylaşmakla meşgul. İstanbul Şehir Üniversitesi öğretim üyesidir. Son eserleri: Roman Diliyle İktisat, Roman Diliyle Siyaset, Roman Diliyle İş Hayatı, Romanperver İktisatçı, Yöneticilik Dersleri, Stratejik Liderlik, Yönetebilen Türkler.